

NA-114

Somogyi néprajzi múzeum
néprajzi adattár

NA-114

Gyűjtő: Reiser Sándor

Gyűjtés ideje: 1957

Tautalou, leírása

15 kévs. lap, 1 kévs.

1 rajz

Földrajzi mutató; Somogyi néprajzi

szemlelap; XXIII

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Celtalvás

Értéke az egész ltr. 12h. kévs. oldal

124

S o m o g y s i m o n y i község monográfiája.

I. A lakóhely nevének, elhelyezkedésének, nagy nagyságának vizsgálata.

1./A lakóhely neve: Somogysimonyi, azelőtt csak S i m o n y i. A legújabb név felvételének időpontja nem ismeretes. Az 1864.évi kataszteri felmérések még Simonyi nevet emlitenek, de már az 1900-as években készült községi jegyzőkönyvek Somogysimonyi nevet emlitenek. Valószínűleg a posta-és vasutforgalom megnövekedése tette szükségessé a község nevének pontosabb meghatározását Nagysimonyi/Vas m./ községtől való megkülönböztetés végett.

2./A község Somogy megye nyugati szélén, marcali járás délnyugati részén, Zala és Somogy megyét elválasztó Határárok mentén fekszik. Észak-déli irányu fekvésű utcás jellegű község. Először csak a dombosabb részek települtek be, s csak később került sor a vizenyős részek kiszáradása folytán a mélyebb fekvésű részek betelepülésére. A hagyomány szerint a korábbi település nem a jelenlegi helyen hanem attól nyugatra a Kertaljai és Temetői dűlők területén feküdt. Ezt igazolják a talajművelés során fel-

szinre került épületalkatrészek, szerszámok és háztartási eszközök.

A hagyomány szerint mintegy 300 háza volt ennek a településnek kéttornyu templommal. A település a török hódítások idején pusztult el. 1840 körül a község az Irma-majorba vezető széles csapás mentén, valamint a malom felé vezető ut mentén feküdt. A jobbágyfelszabadítás idején 12 ház épült a község dombos részén, később az északi, lapos rész is betelepült. 1864-ben már 29 ház volt a községben.

3./A község~~z~~ teljes területe az 1864.évi kataszteri felmérés szerint 16,82 km², volt. Ez a terület 1930-ban 16,54 km²-re csökkent Nemesvid községhez történt elcsatolás folytán. Az 1920.évi fölbirtokrendezés során ugyanis ezen a területen Zichy-telep elnevezésű település létesült nemesvidi lakosokból. A községhez tartozik közigazgatásilag Sporttelep, Gardos-puszta, Irma-major, Erdészlak/Vörösakol/, Erdészlak/Csonkakő/ és Ujtelep. A házak száma az anyaközségben 55, Sporttelepen 34, Gardos-pusztán 3, Irma-majorban 2, Erdészlakon/Vörösakol/ 2, Erdészlakon/Csonkakő/ 1 és Ujtelepen 3.

4./A község a következő idegen községekkel határos: Nemesvid, Nemesdéd, Tapsony, Varászló. Ezek a községek Somogy megyében vannak. A másik két határos község, Komáromváros és Tapsony már Zala megyében fekszik.

Legélénkebb a kapcsolat ezek közül a községek közül Nemesviddel van/4km/
Nagyon szoros a kapcsolat a közeli fekvés miatt/1 km/ a szomszédos Or-
mánd-pusztával/Komárváros/ is. Ennek a ~~község~~ településnek a tanulói a
közelmúltban még a helybeli iskolába jártak át a felső tagozat látoga-
tására. Kivánatos volna a két településnek közigazgatási uton való egye-
sítése is az egymásraultaltság miatt. A járás székhelyével, Marcalival
24 km-es megyei ut köti össze. A járás székhelyére irányuló közlekedés
az autóbuszjáratok bevezetésével megjavult ugyan, de még mindig jobb az
összeköttetés Nagykanizsával vasuton Komárváros állomásról/6 km/. Még
rosszabb az összeköttetés a megyeszékhellyel, Kaposvárral, ahová vasuton
csak kerülő uton /Komárváros- Fonyód/ lehet eljutni. Az autóbusz-utvonal
rövidebb ugyan, de a munkanapi közlekedés és szállítási korlátok miatt
csökkent értékű. A község gazdasági vérkeringését a községen áthaladó
Nagykanizsa -Marcali utvonal biztosítja.

II. A lakóhely természeti földrajza.

Felszín. A község a kis-balatoni deflációs sáv észak-déli irányban végig
huzódó első gerincén épült. A gerincet az északról fújó szél építette
fel homokból. Ez a gerinc, mint ismeretes, a zalamegyei Túrjétől huzódik

Inkéig és a községben 130 méter magasságot ér el. Legmagasabbak a belső-ségi területek nyugati részei, cserhádi, kertaljai, temetői, malomuti és irtási dülők területei, legalacsonyabbak a gányási, nyestett-fai, nagytói/nyugati rész/ és homokerdői ~~ter~~ dülők területei. Az előbbieket túlnyomórészt mezőségi területek, utóbbiak rétek erdők, legelők. A völgyek vonulási irányai észak-déli irányúak. Az előbb említett gerinc lejtésiránya a községben nyugat-kelet irányú csekély lejtéssel.

2./ Az éghajlat vizsgálata. A községben rendszeres éghajlati megfigyelés nem volt és jelenleg sincs. Hosszantartó hideg telek 1890, 1892 években voltak. Rendkívül hideg volt az elmúlt, 1954.évi tél is. Igen forró nyarakra az 1895, 1897 években emlékeznek, amikor sokan napszurást kaptak. A fagyveszély a magas helyeket, Cserhátot elkerülte. A halastó létesítése után /1910/ a fagyveszély nagyobb lett. A halastó köde a gabonára is igen ártalmas. Jégverés, fagyás inkább a temetőtől délre eső területeket érte.

3./ Vízrajz. Somogysimonyi vízhálózat a Balaton vízrendszeréhez tartozik. A vízvázlat a községtől délre, Inkén halad keresztül kelet-nyugati irányban. A Határárok, Patihid folyása, Vörös-folyás és Folyás viz észak felé haladnak. Egyik sem ered a község területén, de valamennyi a község

északi határán ömlik a Határárokba és fut a Balaton felé. A község területére nyúlik dél felől a nagytői dülőben a Varászlói Tógazdaság halastava is, mintegy km^2 nagyságban. A patakok állandó vizűek. Szélességük 1-2 m, a Határároké 3-4 méter. A Határárok mélysége eléri az 1 métert, a malomzsilip közelében meg is haladja. Talajvizes területek a Gányásdülőben és a Homokerdőben vannak. Nagyságuk 8-10 kat.hold. Kiadós esőzések idején idején a Határárok elönti a szomszédos réteket és szántókat. Súlyosbitja ilyenkor a helyzetet, hogy az ormándpusztai malom/Komárváros/ a vízmennyiség biztosítása végett nem nyitja meg a zsilipeket. A halastó és malom korábbi gazdái hosszas pereket folytattak egymással saját vízmennyiségük biztosítására. A lapos részek kutjai 3-4 métereseek. Vizük szigorú télen befagy, nagy hőségben megmelegszik. Jó kutak a dombos részen vannak, mélységük 10-14 méter. Nagyobb esőzések alkalmával a Temető-utca lejtős részén időszakos vízfolyás keletkezik, amely rengeteg homokot hord le. A vízrajzi helyzet befolyásolta a község benépesülését is, amennyiben a laposabb részekre csak később történt település, miután a vizenyős területek kisebb területekre zsugorodtak össze. Vonatkozik ez elsősorban a Fő-utcára, majd a Dédi-utra is.

4. Természetes növényzet és állatvilág.

Kb 50 évvel ezelőtt a nagytói és irtási dülők déli felét erdő borította, ma ezeken a területeken semmi erdő sincs. A jelenlegi 1037 kat.hold 91 d-ölnyi erdőség a Homoki erdő és Gányás területén fekszik. Jellegzetes fái a tölgy, fenyő, éger és akác. Fenyőfa-erdősítés folyik a Gányásban. Jellegzetes állatai: szarvas, őz, nyul, fácán, fogoly, fürj, róka, menyét, mókus, vakond, hörcsög, borz, mezei pocok. A korábbi tulajdonosok körvadászatot tartottak /5-600 nyul/. Orvvadászok élénk működést fejtettek ki. A templom fa-és téglanyagát 12 évi vadászbér fejében kapta a község. Vadkárt természetben térített a bérlő. Jelenleg a Nemesdedi Vadásztársaság bérlő a terület legnagyobb részét. Kisebbik, nyugati felét a nagykanizsai Maort Vadásztársaság hasznosítja. Rétek, legelők feltörése csak csekély mértékben oflyt. A népies gyógyászatban hársfát, ezerjót, kamillát, vérfüvet, kigyófüvet, utilaput használnak.

5. A talaj. Uralkodó talajfajta a homok. Legjobb talajok a nagytói dülőben, legrosszabbak a cserhádi és nyestett fái dülőben vannak. Régen a vetésforgó a következő volt: 1.évben trágyázás után tengeri vagy burgonya, 2.évebn buza vagy bükköny/lóhere/ gyengébb talajon rozs, 3.évben rozs, jó talajon buza. Lóhere után szintén buza. Régen a homokot 3 évenként

trágyázták. A tarlót legeltették. Jelenleg másodvetés kerül a gabona után.

III. A lakóhely története. Első ízben az 1332-37. évi pápai tizedjegyzékben fordul elő. 1481-ben a szentjakabi Chernel család birtoka. Az 1550. évi adólajstrom szerint ekkor már elpusztult. Földesura Bán György volt. Egy 1703. évi összeírásban már puszta és Festetics Pál birtoka. E családé maradt az újabb korig, azután gróf Zichy Károly birtokába került. Később gróf Zichy Bélának lett itt nagyobb birtoka. A községhez tartozó Gardos puszta a középkorban falu volt. melynek az 1332-37. évi pápai tizedjegyzék szerint ekkor már plébániája is volt. 1395-ben Gardus alakban fordul elő és a Kanizsai családé. Ettől a családtól 1439-ben Török László szerezte meg, 1464-ben azonban itteni birtokait Csapi Andrásnak zálogosította el. 1486-87-ben Tolónai Bornemissza János alkincstartó birtokolta. Az 1550. évi összeírás szerint Török Ferenc volt a földesura, de a falu teljesen elhagyott volt. 1701-ben puszta és Ropoli Miklósé, 1726-ban a Festeticseké és utánuk gróf Zichy Károlyé. A jobbágyfelszabadítás idején 12 telkes gazdája lett a községnek. Ezek névszerint a következők: Matakovics Ferenc, Magyar Imre, Papp Imre Magyar József, Horváth Józsefné, Bence József, Magyar János, Petlanovics István, Vass Péterné, Magyar Ferenc, Nagyfy Imre, és Vass Mihályné. Egy telek 6 hold szántóból,

3 hold rétből, 3 hold legelőjogból és 350 □-öl kenderföldből állt. Az uradalmi major Kovács Lajos telkén volt később a földesur leánya után kapta a nevét a jelenlegi Irma major a jelenlegi helyén. Irma majorban 6 béres, Gardoson szintén 6 béres volt szegődtetve. A simonyi lakosok jórészt favágók, aratók voltak. A béreseknek jobb dolguk volt.

1./ Benépesülés. ---

2./ A földbirtok megoszlása. 1945 előtt a község 2877 kat.hold 784 □-öl területéből 2088 k.hold, ebből 1325 k.hold gróf Sennyeyé volt. A községé 52 k.hold, urbéres közbirtokosságé 60 k.hold. A falu elmaradottságának legfőbb oka tehát a nagybirtok volt.

3./ A népsűrűség. A község lakóinak száma: 412. Az 1 km²-re eső lakosok száma 25. A születések átlagos száma 4-5 évenként, alig 1 ezrelék. Az anyaközség szaporodása még ennél is rosszabb, a hozzátartozó részeké valamivel jobb. Az egyke sőt egyse hatalmas méreteket öltött. Oka ismeretlen. Egyesek szerint a szegénység az oka. Ennek éppen az ellenkezője az igaz, mert a módosabb gazdáknak alig van gyermekük, míg a volt béreseknél jóval nagyobb a gyermekáldás.

4./Az életforma vizsgálata.A földbirtokosok életmódja a dőzsölésben, vadászatban és külföldjárásban merült ki. A nagy kontraszt kiütközött a

lakásviszonyokban, öltözködésben, táplálkozásban, kulturában, az egészségügy terén, stb.

5./A benépesülés változásai. Új település Sporttelepen és Újtelepen történt 1920 után, a házhelyakció során. Az előbbi helyen ma már 34, az utóbbin 3 ház van. Lakói az ország legkülönbözőbb részéről jöttek.

6./ - 9./ -----

IV. Gazdasági élet földrajza.

1./ Mezőgazdálkodás. Az OFB birtokrendezés előtt volt a község területén:

szántóföld	921	kat.hold	1523	□-öl
kert	5	"	117	"
rét	216	"	1597	"
szőlő	2	"	639	"
legelő	220	"	227	"
erdő	1369	"	223	"
földadó alá nem eső ter.	189	"	738	"
összes terület	2925	"	264	"

Az OFB földbirtokrendezés után lett:

szántóföld	963	kat.hold	1551	□-öl
kert	7	"	939	"
rét	204	"	711	"
szőlő	2	"	639	"
legelő	227	"	657	"
erdő	1324	"	950	"
földadó alá nem eső ter.	194	"	1217	"
összes terület	2925	"	264	"

1930-ban Nemesvidéhez csatolva:

szántóföld	45	kat.hold	258	□-öl
kert	2	"	822	"
összesen	47	kat.hold	1080	□-öl

Az átcsatolás után maradt:

szántóföld	1157	kat.hold	1309	□-öl
kert	7	"	939	"
rét	225	"	1532	"
szőlő	2	"	639	"
legelő	251	"	1457	"

- 11. -

erdő	1037 kat.hold	91 □-öl
földadó alá nem eső ter.	194 "	1217 "
összesen	2877 kat.hold	784 □-öl

Gróf Sennyey Ferenc 2088 kat.hold 581 □-öl birtoka 1945-ben a következőképpen került felosztásra:

gr.Sennyey Ferenc	222 kat.hold	1389 □-öl
M.Államkincstár Földbirtok- rendezési Alap	173 "	1299 "
- " - Erdészeti	1127 "	56 "
Hal- és Nádgazdaság	86 "	1187 "
Somogysimonyi község	29 "	842 "
Gazdáknak kiosztva.	448 "	608 "
összesen	2088 kat.hold	581 □-öl

A község 15 dűlőre oszlik. Ezek a következők: Belsőség, Nyestett fái, Országuti, Cserhádi, Kertaljai, Temetői, Malomuti, Irtási, Nagytói, Kaszáló, Homokerdő, Hosszu nyiresi, Cebei hidi, Gardospusztá, Gányás.

A búza 1954.évi átlagtermése kat.holdanként 6,80 q/1953-ban 10 q, 1952-ben 6,20 q/, rozs 1954-ben 7,80 q, 1953-ban 10 q, 1952-ben 6,70 q. zab 1954.évi átlagtermése 8,60 q. A község 1954.évi kenyérgabonatermelése

1800 q, ebből szükséglet vetőmaggal együtt 1500 q, felesleg 300 q. Újabb kulturnövények közül tért hódít a napraforgótermelés. Szőlőtermelés jelentéktelen a községben, az is kizárólag direkttermő fajtákra szorítkozik.

2.7 Állattenyésztés. 1870 körül a szilaj szarvasmarha volt többségben. Kevés kivétellel minden gazdának lova volt. Ha ez nem volt, akkor ökrei voltak. Egy közepes gazdának volt 1 pár erős fogata, 1 pár növendék, 2-3 tehén, 2-3 anyagöbe/mangalica/. A makkoltatásnak nagy jelentősége volt. Az uradalom 3-400 birkát legeltetett. A volt urbéres közbirtokosság kapott 42 kat.hold legelőt. Üzemterves erdő lett belőle 9 hold. Ez a legelő kevés volt a nagy állatállományhoz képest, azért Balatonmagyaródon/Zimány/ béreltek legelőt. Ez a bérlet megszűnt 1924-ben. Azóta az állatállomány lecsökkent. A múltban a takarmánytermelés nagyobb mérvű volt, most a szerződött növények elfoglalják a földet. Vad-vizekben folyt a halászat a múltban. 1910 körül az ormándi malomnál per következtében le kellett szállítani 140 cm-rel a víz szintjét, ennek következtében a halállomány lecsökkent. A halastóban pontyot, harcsát tenyésztének. A jelenlegi szarvasmarhaállomány 324 db, 16 ló, 45 anyagöbe, 2700 baromfi.

3./ Erdőgazdálkodás. Tölgy, fenyő, éger és akác az uralkodó fafajta. Irma majortól hatalmas bükkös volt, amely 1911-12-ben került irtásra. Új erdő nem lett helyére telepítve. Nagymennyiségű dongafát készítették belőle. A Nemesvidi Takarékpénztár termeltette ki. A többi erdő 1911-20 évek között került kitermelésre. Az iparvasut 1912-ben létesült első sorban a halastó végett, később az erdőkitermelés meggyorsítására. Az iparvasut az inkei határtól Komárváros állomásig és Somogysimonyitól Gardos pusztáig volt kiépítve. Ez utóbbi ma már nincs meg. Az iparvasut lófogatu volt. Új erdő létesült Gányásban cca 50 kat.holá nagyságban/fenyves/. A gyertyánfát kaptafagyárba, nyirfát gyufagyárba szállították, a fenyő épület- és bányafának lett feldolgozva, a többi tűzifának. Nyulgomba, vargánya a főbb gombaféleségek. a földieper a fenyvesekben volt gyakori, ma már csak elvétve található.

4. Ipar. A fonás, szövés háziipari üzése a század elején megszűnt. Az Udvari család 3 férfitagja takács volt. Bognár, cipész és kovács iparosok voltak a községben. Ma már csak egy cipész van.

5./ Közlekedés, szállítás. A jelenlegi megyei ut 1860 előtt a faluból Nemesvid felé menet északra kanyarodott, a nyestett fai tónál visszafordult a jelenlegi uttól délre, majd úgy fordult ismét keletnek, Gardos felé. A közlekedés kocsival történt. Szállítás a Komárváros állomásra,

öt közvetlenül Nagykanizsára történt. Nagykanizsára terményt, gyümölcsöt, tejet és tejtermékeket, baromfit, sovány és hizott állatokat szállítottak. Az első világháború alatt szűnt meg a Nagykanizsára való szállítás. Tejszarnok 1920-ban létesült a községben. A Balatonmagyaród - Somogyfajszi autóbuszjárat 1948-ban létesült. /Iparvasutat B./-ban./

I. Kulturális élet. Az iskola keletkezésének időpontja ismeretlen. 1848-ban már megvolt. A jelenlegi épület a réginek átalakításával létesült 1913-ban. Az épület meg lett hosszabbítva és falai megemelve. A 80-as tanulólétszámnak megfelelő egyetlen hatalmas tantermet építettek. Ez a terem 1953-ban ketté lett osztva. Az iskola az 1950-51 és 1951-52. tanévekben kéttanerős volt, azelőtt és jelenleg kéttanerős. Tanítók: 1848 tájékán József József, majd Németh Lajos, utána Tuli József 1895-ig, Siska István 1914-ig, Varga Vendel 1946-ig, Csizmadia Ferenc 2 hónapig, Pačos József 1950-ig, Pölöskei Jánosné 1953-ig, Reiner Imre 1950-től jelenleg is. Az iskola róm.kat. felekezeti volt, 1948-tól állami. Tanulólétszám 1890-ben 90 volt. Ide jártak akkor Ormánd, Gardos puszták és Irma major tanulói. 1950-ben ez a létszám felére csökkent. 1953-ban 24-re esett a tanulólétszám. A Gardos-pusztaiak ugyanis Nemesvidre, az Ormánd-pusztaiak pedig saját iskolájukba járnak ettől az időponttól kezdve. 1950 előtt kö-

zépiskolába senki sem ment a községből. Azóta 1 gépipari technikumi, 1 tanítóképzős és egy ált.gimnáziumi tanulója van a községnek. 1950-ben távbeszélőállomást kapott

VII. Az ötéves terv eredményei. A 3 éves terv során nyilvános távbeszélőállomást és autóbuszjáratot kapott a község. Az 5 éves terv során fiókpostát telefonközponttal és önálló tanácsot kapott.

N é p r a j z . A község házai kettő kivételével cseréppel fedettek. Az elmúlt háboru utcai harcai során ugyanis a legtöbb szalmatetős ház leégett. Legrégibb házak Magyar József, Nagy Sándor, Magyar Flórián házai. Népszokások, népviselet nincsenek.

Somogyisimonyi, 1950. aug. 31.

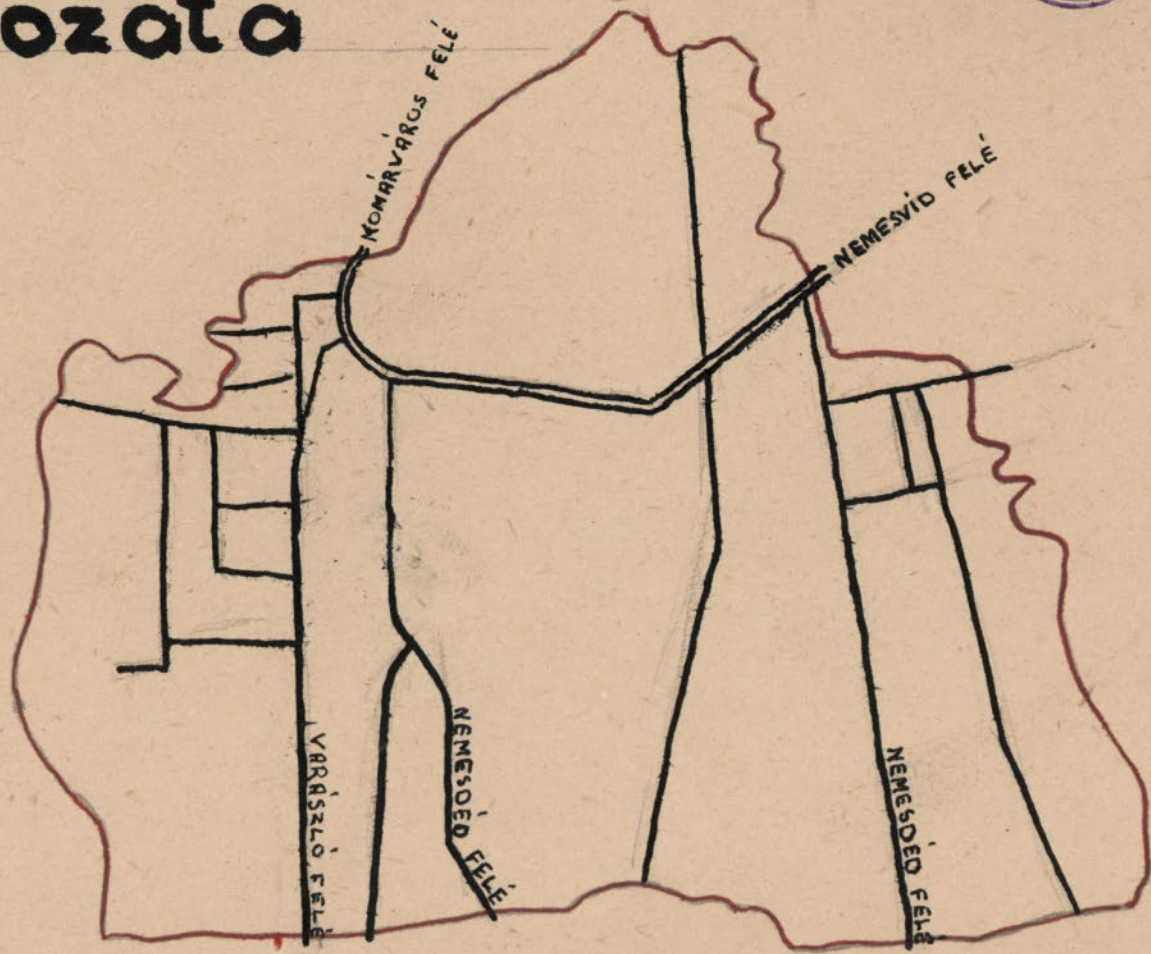
Stiner János
N. tanító

SOMOGYSIMONYI úthálózat a

MA-111

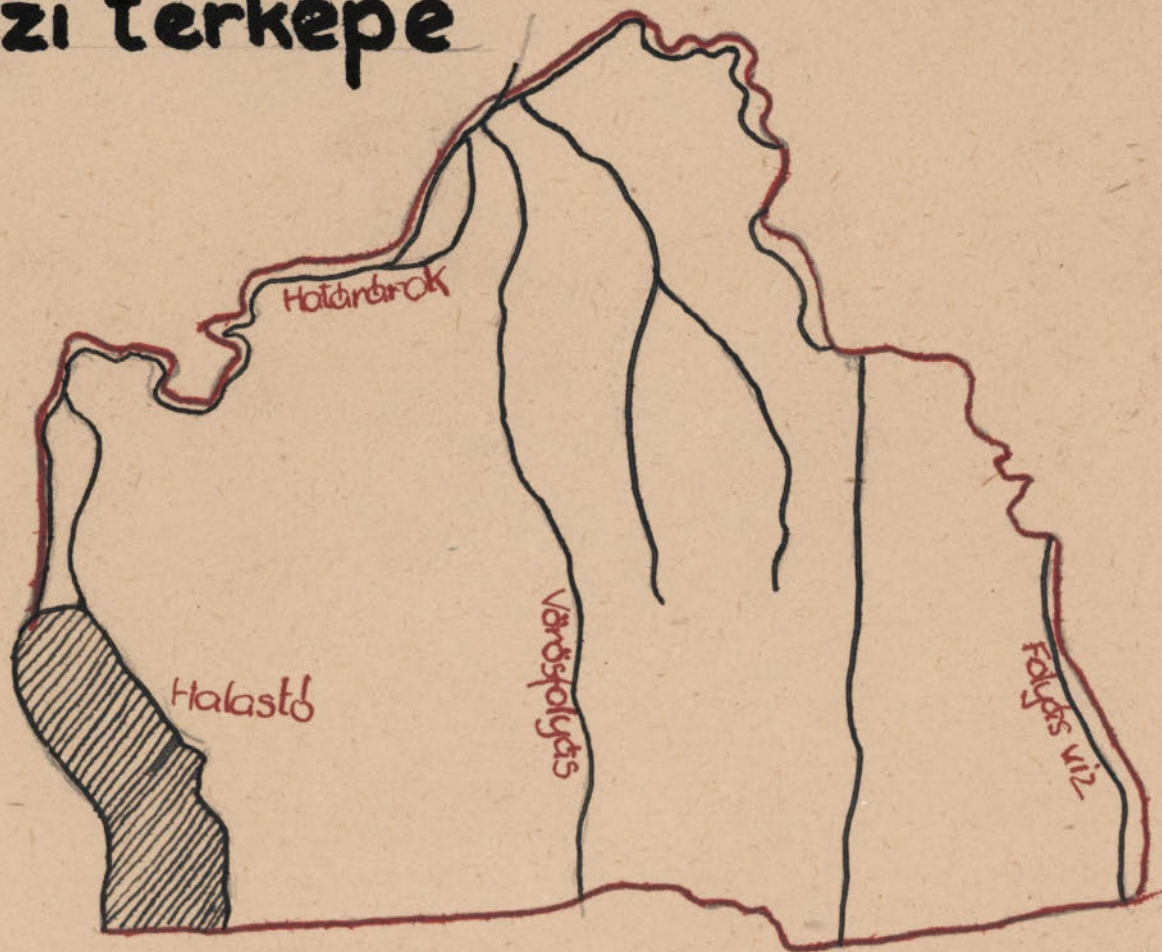
III/24/5

SOMOGYSIMONYI vizrajzi térképe

MA-111

III/24/4

SOMOGYSIMONYI térképe művelési ágak szerint

NA-11h

Rét
Legelő
Erdő
Szántó
Víz

III/24/3

MA - MH

TH/24/6.

SOMOGYSIMONYI területének megoszlása művelési ágak szerint

